Szalay László Pál

Mi újság?

Micsoda misztikus köd lengi be az év vége egyre gyorsabban lefutó homokszemeit. A naptári év aláhulló számlapjai, mint szakadék, vagy zuhatag közelítenek a kiszolgáltatott, létezésbe vetett én felé. Ahogyan tudatosul az idő egyirányú, szakadatlan mozgása, úgy érzem, valamit tennem kellene ellene. Beégett a retinámba az akciófilmek drámai visszaszámlálása, ahol a digitális időmérő egy pusztító bombára van kötve. Persze nem vagyok Jack Bauer, aki mindig tudja, hogy melyik vezeték elnyiszálása után következik a kisebbik rossz. Ha hinnék az erjesztett folyadékok gyógyászati használatában, akkor tompítva érzékszerveim kifinomult szenzibilitását, hogy kevésbé fájjon a végesség tudata, oldószerbe áztatnám a túlélésért felelős éberségállományom, és így várnám az ívesen hajlított, fényárban úszó számjegyek megállapodását az óriás kijelzőn. Mivel nem így van, marad az éberség, s annak megannyi nyavalyája. Amikor agyalok ugyan, de a jó válaszok elmaradnak. Valahogy megtörtént, de hogy ki is tette, arra biztonsággal nem tudok felelni. A folyamatos jelen egy ideig a 2020-at kapcsolva közvetíti a valóságot, de nem rendezkedem be túl soká a peremterületeken, mert a trónkövetelők már manikűröztetik a cicakarmaikat, és dolgoznak a végtelenített időbarázdán.

Azt hiszem, mindezek ellenére valamiféle választ várok magamtól, hogy a vég után minek kell következnie. A kis halálok mibe torkollanak? Mert a sok apró végnek tartania kell valahová. Senki ne hitegessen azzal, hogy egyszerűen a szálakat el kell varrni. Mi van akkor, ha nem lehet egyszerűen lekeverni a futó műsort, vagy nem hiszünk ebben a befejezésben. Kétségbe vonjuk a keretes szerkezet időtállóságát. A lét *elviselhetősítése* során, annyi magyarázat, csillag- és szivárványfestés, mezővirágosítás született. Lehet, neked jól esnek a könnyű és gyors válaszok, mint a feles vagy egy balegyenes. Mi több, nem érdekel a lét rétegzettsége, csak hogy hasítson a verda, pörögjön a della, feszítsen a buksza. Azt mondod, egyszerű igenek és nemek vannak. Nincs titok, nincs kapu, nincs fátyol. Tegnap van, ma és holnap. A napok címkéinél megelégszel a kukás, pizzás, fizetés kiterjesztésekkel, mert ezek egyértelmű üzenetet hordoznak és cselekvésbe torkolnak. A mi újság kérdésre olyan válaszokat vársz, mint született, nagykorúvá vált, megtámadta, felpofozta, ellopta, lebukott, bekasznizták, elhunyt. 2020 sem igényel nagyobb

gondolatbuborékot. Elég, ha a gyomrod terhelt, nem kell a fejedet is erre a sorsa juttatni. Sosem voltam ockhamista, ha lehet, nézd ezt el nekem, de azért jusson már, ha pizzás napon érkezem.

Nálam van némi lerakódás az 1990-es, a 2019-es és egyéb felkerekített nemes évjáratokból. Ez biztos némi gátként hat a 2020 felé irányuló teljes elköteleződésemnek. Mi több, a bibliai Pál évezredeken át kikezdhetetlenül működő programja – *ami mögöttem van, elfeledve, ami előttem van, annak nekifeszülve, futok egyenest a cél felé* – hibakód üzenetet küld az op. rendszeren futtatva, és frissítésért kiállt. Nem is csodálkozom az emmausi tapogatózások után, az átmenet minden volt, csak épp nem sprint.

Nem tudom, ki melyik oldaláról ismeri Bruno Bettelheimet, megvallom, hogy én nem *A mindentudó szív* oldaláról. Többet járt a kezemben *A mese bűvölete,* mint a holocaustértelmezés sajátos olvasókönyve. A hogyan továbbhoz mégis sokat adhat, ha tisztában vagyok vele, mit is kell magam mögött hagyni. Az Amerikai Egyesült Államokban egy egész más életet képzelt magának, mint ami akkor Európára várt. Ő adott hírt a tengerentúlon elsőként a haláltáborok eddig ismeretlen borzalmairól. Bettelheim készített egy saját olvasatot, egy egyedi értelmezést, amiből neki sikeres jövő, némelyeknek botránykő lett. Ahelyett, hogy egyértelműen elmarasztalta volna a náci gépezetet, magukat a zsidó áldozatokat tette részben felelőssé sorsukért. Maga köré pedig a nagy túlélő mítoszát építette fel. Egész életén át elkísérte a Dachauban és Buchenwaldban töltött több mint tíz hónap. Nem tudta maga mögött hagyni az átélt és kreált emlékképeket, amellyel úgy egybenőttek, mint a borsó meg a héja. A Commentary című lapnak írt beszámolója szerint 1955-ben visszatért Dachauba, hogy a csúsztatásokról a helyszínen informálódjon. Amikor azt gondolhatnánk, hogy valaki időben és térben kellő távolba kerül a pusztító eseményektől, még akkor is ott vonszolja az egykori lélekhalálnak a maradványait. Ezt igazolja az élet alkonyához elérkezett Bettelheim öngyilkossága, amit napra pontosan szeretett hazája 52 évvel azelőtti náci megszállására időzített…

Nem mindenkinek sikerül kijutni a pácból, mert ugye abban Hamvas Béla szerint mindenki benne van, én is, te is. Bármilyen irányba indulok el, akár időtlen lélekutazásra, akár fizikális mérföldekben mérhető helyváltoztatásra, önmagam átlépése nem kis mutatvány. Ezzel kecsegtet az újév csillagokkal, durranásokkal, buborékokkal, trombitákkal feldíszített, hívogató kapuja. Mibe telik, mibe kerül az újba való átlépés? A mozdulat nem félelmes, bár az lehetne… Az élethumorral megáldott, a szatírára szintén kihegyezett Rejtő Jenő sok mindennel képes volt megküzdeni, a külföldön átélt nélkülözéssel, a ringben rá

leselkedő pofonokkal, a ponyva törvényi ellehetetlenítésével és a sajtó karaktergyilkos hadjáratával. Végül őt is utolérte a zsidógyűlölet és a hatalom mérhetetlen pusztító étvágya. Rejtő egy dologról nem felejtkezett el 1943. január 1-je, a végzetes nap előtt, megnevettetni sokakat, és magát a véget átformálni. Az életszemlélet, amire jeleneteiben, zenés darabjaiban, regényeiben tanított, közönsége és olvasói gondolkodását megváltoztatta. A sorsok komponálójánál a befejezés nem független az író akaratától. Bús Ilona *Legendafaggató interjú*t készített halála után néhány évvel édesapjával. A cikket lezáró gondolatokat, kicsit Petőfi segesvári utánérzete lengi körül. *„Az egyik hazatérő katona azt mondta: – nem halt meg a Howard úr, mert megígérte, hogy megír bennünket. Bizonyosan így van. Rejtő Jenő ír. Most írja az ő nyaktörő humorával a világirodalom legszörnyűbb, leghihetetlenebb grand-guignol regényét. Mit sem törődve lefagyott kezével, ír, csak ír, gyilkos golyókkal, kegyetlen hófúvásokkal teli nagyregényt, ahol minden szereplő kínhalállal hal és végül maga a szerző is…"*

Van, aki készül a lezárásra éveken keresztül, mint Bettelheim vagy Márai, van, akinek nincs módja részletekbe menően kidolgozni, mert rögtönzésre kényszerül épp az előrehaladás káprázata közepette. Nem kis idegesség lezárni precízen az újat kezdés reményében. Steen Blicher dán író az egyik elbeszélése végén leír egy mondatot, ami egyszerre a befejezés és az örök kétség visszhangjaként terjeng a Baltai tenger Baltitenger partján: *„Bizony nem találunk nyugalmat ezen a világon, amíg az ásót és kapát keresztbe nem fektetik felettünk."* Tökéletes zárszó lenne, utána végleg beáll a csönd, és mindenki veszi a kabátját, kalapját, a történet a ledarált esztendő véget ért. Ha nem sugallaná az olvasónak, hogy Jörgen teste nem került elő, csak feltételezik, hogy az állandóan mozgó föveny nyelte el. Szerelme, Marie azóta a tengerpartot járja, és ásójával minduntalan keresi őt. A teljes boldogságot el sem veszíthették, mert nem volt alkalmuk elrontani. A föveny és a tenger, ahogy az idő állandó mozgásban van, hol feldob, hol elnyel arcokat, fényeket, reményeket.

Kertész Imre életműve lezárásának szánta *A végső kocsma* című regényét. A jegyzetek évek hosszú során át készültek hozzá. Majd a bizonytalanság elleni módszert választva letesztelte írásának elfogadottságát a *Mentés máskénttel*, mint előretolt helyőrséggel. Lehet-e évtizednyi gondolati szálat egy irányba tartani? Fragmentumokat egységbe szervezhet a tollhasználó azonossága? Viszont, ha akarom, ha akarod kilógunk a sorból. Egy Nobel-díj birtokos ezt még inkább megteheti. Nem a végső szalonban elhangzó, lakájok által kimért szóadagokról beszélünk, hanem a kocsmában, ami nem akarja magát másnak mutatni. Az országok, oldalak, végletek között egyensúlyozó

világpolgár kötelességszerűen megírja művét. Elvégzi (házi)feladatát, küldetését, és záró mondatával kihúzza olvasói talpa alól a talajt: *„Mindig volt egy titkos életem, és mindig az volt az igazi."* S máris a többértelműség fátyoltáncos birodalmába jutottunk. Mit nem vettem észre? Ami eddig szimplának tűnt, rögtön az ördög bűzös üregének tetszik. Kikérhetjük magunknak? Egyáltalán komolyan vehetjük? A mi újság kérdésre pedig így felelhetünk: A múlt, vagy a jövő *„fátyol adeptusai"* tanácsos, hogy az előzőek ismeretében mi legyünk. A történetünket magunk írjuk/éljük (egy két bajtárs kíséretében), legyen az előző év, vagy a most következő. Alakítsuk úgy, hogy érdemes legyen ott lenni, és a végtelenített időbarázdába pattintani a lejátszó érzékeny gyémánttűjét. Szepesi Mátyás refrénjével élve: „*Ott ragadtam egy százszor visszajátszott pillanatban, ami százgyedszer is szép.*" Még szép, hogy 20 neked, 20 nekem, de százszor!